

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Úřad vlády České republiky

INDIKÁTORY KVALITY ŽIVOTA V OBLASTI OBČANSKÁ ANGAŽOVANOST A DOBRÉ VLÁDNUTÍ

Závěrečná zpráva expertní skupiny pro identifikaci relevantních indikátorů kvality života v ČR v oblasti Občanská angažovanost a dobré vládnutí

ČESKÁ 2030
REPUBLIKA

Mgr. Tomáš Tožička
(garant expertní skupiny)

Projekt „Systém dlouhodobých priorit udržitelného rozvoje ve státní správě“, reg. č.: CZ.03.4.74/0.0/0.0/15_019/0002185 je realizován s finanční podporou Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost.

Úřad vlády České republiky, Odbor pro udržitelný rozvoj

Vedoucí koordinátorka: Ing. Jana Maussen, MPA

Garant: Mgr. Tomáš Tožička

Asistent: Petr Kolařík

Metodologie: Mgr. Blanka Mouralová
PhDr. Jiří Malý, Ph.D.

Redakce: Michaela Valentová

Grafika: Ing. Ondřej Holub

Experti: Ondřej Horák
Martina Horváthová
Cristian Popesku
Magda Musilová
Markéta Mottlová
Jana Pokorná
Karel Schwarz
Oto Novotný

Elektronická verze: www.cr2030.cz

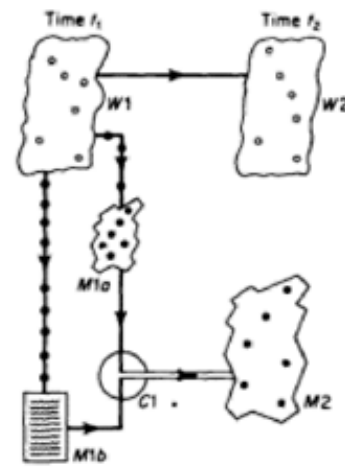
1 Občanská angažovanost a dobré vládnutí

„Vláda lidu, která nemá o lidech žádné informace ani prostředky k jejich získávání, je jen prologem k frašce nebo k tragédii, případně k obojímu. Znalost bude vždy vládnout ignoranci a lid, který chce být svým vlastním pánem, se musí vyzbrojit silou, kterou dává znalost.“

James Madison

Problematika tvorby řídicích modelů

V našem přístupu k volbě indikátorů jsme vycházeli z pojetí konstrukce modelu reality, jak ho popsal Stafford Beer, a ze základních dvou principů: „Nemůžeme regulovat naši interakci s žádným aspektem reality, který není zahrnut do našeho modelu reality, protože z definice o něm nemůžeme vědět.“ Stafford Beer. „Vnitřní rozmanitost (diverzita/komplexita) řídicího systému musí odpovídat rozmanitosti řízeného systému.“ Ashbyho Zákon nezbytné rozmanitosti.

Obr. 1: Stafford Beer, Decision and Control

Jestliže máme nějakými zásahy vstupovat do komplikované reality a inter-reagovat s ní, je nebezpečné tak činit nahodile, aniž bychom se realitu nepokusili popsat. Vytvořit komplexní popis reality není proveditelné, protože při zachování takové rozmanitosti dochází na jedné straně k nepřehlednosti a na druhé straně k naprosté nemožnosti zkoumání. Proto je potřeba zvolit vhodnou redukci. Je možné vytvořit model, který umožní opětovné sestavení rozmanitosti – např. místo všech akordů a skladeb hratelných na klavíru popíšeme všechny noty hratelné na jednotlivých strunách.

Jak vidíme na obrázku 1, k tomu, abychom realitu W1 v čase t1 popsali co nejlépe, použijeme kombinaci strukturálního popisu M1a a popisu situace M1b.

M1a jsou naše statistická data, indikátory, nejlépe s popisy vztahů mezi jednotlivými proměnnými. Tím můžeme obsáhnout popis známé rozmanitosti v realitě.

Pak potřebujeme popis situace M1b s potřebnými (nejlépe kvantifikovanými) událostmi, aktivitami, problémy.

Díky M1a a M1b získáváme komplexnější pohled na realitu W1 a díky tomu jsme schopni kombinací těchto dvou koordinát vygenerovat (zvýšením rozmanitosti) model M2, který by měl být co nejpodobnější situaci W2 v čase t2 a sloužit tak k ovlivňování (řízení) W3 v t3. Model M2 je postaven na popisu reality v již uplynulém čase t1 a zároveň se snaží o popis (predikci) reality W2 v čase t2. Kontinuita tohoto procesu nám umožňuje „předvídat“ nastalé situace, což slouží jako informace k nastavení zpětné vazby.

Pozn. Samy indikátory či souborné popisy žádnou zpětnou vazbu neposkytují. Jsou informací – signálem. Zpětná vazba je teprve akce, kterou tento signál vyvolá – konkrétní politika včetně rozpočtových výdajů atp.

Problematika termínu občanská angažovanost

Užívání pojmu „občanská angažovanost“ není v současném kontextu adekvátní, protože možnost angažovat se by neměla náležet pouze obyvatelům, kteří jsou občany daného státu. V mnoha státech je běžné, že minimálně na komunální úrovni se mohou angažovat (například Lucembursko) i lidé, kteří nemají udělené státní občanství. Původně navržený termín „lidová angažovanost“ nebyla přijata expertní skupinou, budeme tudíž nadále v dokumentu používat pojem společenská angažovanost.

Občanství můžeme definovat mnoha způsoby, všechny se však shodují na tom, že je to jeden ze základů národního státu. Občanství je smlouvou s danou politickou komunitou. Podle německého profesora politické sociologie Christiana Joppkeho¹ je univerzálně platnou definicí občanství jako „formy členství v určité politické komunitě“. Tato definice je natolik široká, že zahrnuje různé podoby občanských a národnostních států a připouští také variantu členství v několika politických komunitách současně. Christian Joppke nahlíží na občanství jako na status, jako na kolekci práv a národní identitu.

Státy mohou k definici a otevřenosti vlastního občanství dle mezinárodních dohod přistupovat podle vlastního uvážení. Podle Joppkeho ale evropské státy, jejichž pojetí občanství založené na národním státu není vhodné pro současnou dobu migrace, musí podrobit redefinici nejen občanství, ale také pojetí národnosti, naturalizace a vyhoštění.

Podle Joppkeho státy stále při rozhodování o udělování občanství imigrantům uvalují spoustu podmínek a povinností, jež občané státu nemají. Podmiňují ho většinou znalostí kultury a jazyka, čímž chtějí donutit imigranty k co největší asimilaci a opuštění vlastní kultury a zvyklostí. Podle Joppkeho ale občanství není úplně zastaralou institucí – nezavírá se v nacionalistických kruzích, ani se nerozplývá v globalizaci, naopak se s migrací obyvatel a posunem k liberalismu vyvíjí a přizpůsobuje. To podle něj dokládá snaha Evropské unie, která již nyní umožňuje teritoriální mobilitu a práci a bydlení v dalších členských zemích.

2 Kvalita života v oblasti společenské angažovanosti

Dopady společenské angažovanosti na kvalitu života

Občanská – společenská angažovanost není kategorií, která by oplývala možností argumentovat tzv. tvrdými daty, je těžko definovatelná, projevuje se nenápadně a plíživě, obtížně se definuje, proč a jak konkrétně by měla být zlepšována. Přesto, nebo možná právě proto se jedná o oblast života, které není věnováno mnoho pozornosti. O to však je důležitější, abychom se občanskou angažovaností a dobrým vládnutím zabývali.

V konceptualizaci tématu společenské angažovanosti vycházíme z Time Use Studies, což je dlouhodobý výzkum realizovaný katedrou sociologie Oxfordské univerzity, opřený o kvalitní metodologickou základnu. Rozhodli jsme se jej proto využít jako inspiraci pro tvoření tohoto dokumentu, mimo jiné i proto, abychom naplnili požadavek možnosti mezinárodního srovnání výsledků.²

Jako takové zahrnujeme do společenské angažovanosti především následující aktivity, byť s vědomím jisté redukce zmíněné ve schématu modelu reality (M1b).

- Neformální dobrovolnické aktivity = nakupování, vaření, pečování, návštěvy v nemocnicích, doprovod (nejsou zde zahrnuté aktivity, které jsou vykonávány v rámci organizací).
- Aktivity v politických stranách a odborech = jakékoliv angažmá v politických stranách, skupinách, asociacích politických stran nebo odborů, podílení se na formálních stávkách (demonstrace se zde nezahrnují).
- Aktivity profesionálních organizací = aktivity, které jsou vztažené k profesionálním organizacím, společensky prospěšným (školení organizací se nezapočítávají).
- Aktivity náboženských organizací = církve, náboženské skupinky nebo organizace, návštěva bohoslužeb a pomoc při nich.
- Aktivity skupin a organizací zaměřených na vytváření volnočasových aktivit = koníčky, kluby, asociace, sportovní skupiny.
- Aktivity charitativních organizací = participace v neplacené práci pro charitativní skupiny, kluby, organizace, rovněž je zde zahrnuta neplacená charitativní práce pro církve, náboženské skupiny a humanitární organizace.
- Aktivity dalších skupin a organizací = environmentální organizace, lidskoprávní organizace, sousedské spolky, mírové skupiny a hnutí atd. (návštěva schůzí a jednání spojených s těmito aktivitami se vždy zahrnuje).

Z uvedeného je zřejmé, že do této oblasti jsou zahrnuty aktivity, jejichž společným jmenovatelem je setkávání. Jedná se o vzájemně výhodné spolu-mezi-reagování ve snaze přispět ke zlepšení životního prostředí v tom nejširším smyslu slova. To samo o sobě přispívá k posilování komunitního života, což vede ke zvýšené odolnosti jednotlivců uvnitř takových společenství.

Zajímavým aspektem těchto setkávání je také konvivialita, tedy sdílení znalostí a zkušeností během praktických činností.³ I tím se zvyšuje potenciál účastníků přispívat k lepšímu životu společenství. A právě toto vnitřní posilování komunit dává tím větší smysl, čím více ho doprovází veřejně-správní postupy dobrého vládnutí. Vyvážená společenská angažovanost obyvatel – včetně angažovanosti politické, dobře fungující správní aparát a na blaho občana zaměřená samospráva politická tvoří dohromady jeden z nejdůležitějších pilířů zajištění kvalitního a důstojného života jednotlivců uvnitř společenství a společnosti. Přitom je důležité si uvědomit, že ony tři klíčové skupiny – aktivisté, úředníci a politici – nejsou oddělené, ale naopak se navzájem prolínají.

1 JOPPKE, Christian. (2010) Citizenship and Immigration. Polity Press: Cambridge.

2 FISHER, KIMBERLY. (2015) Metadata of Time Use Studies. [Online. Last updated 31. December 2014.] [Centre for Time Use Research.] University of Oxford, United Kingdom. Dostupné z: <https://www.timeuse.org/>, resp. <http://www.timeuse.org/information/studies/>.

3 ILLICH, IVAN. (1973) Tools for Conviviality. Marion Boyars; ISBN: 9780714521602.

Definice, konceptualizace

Definice občanské angažovanosti

Občanská – lépe společenská – angažovanost je individuální či kolektivní akce, která má za cíl navrhovat, podporovat a/nebo realizovat veřejné potřeby. Jde o spolupráci lidí, kteří usilují o změnu v rámci společenství (komunity) či společnosti, a to formou praktických činností, vzdělávacích aktivit či politických akcí. Smyslem občanské angažovanosti je prosazovat veřejný zájem a podporovat zlepšování kvality života.

Dopad společenské angažovanosti na kvalitu života

Společenská angažovanost má potenciál zásadním způsobem ovlivňovat kvalitu života obyvatel. Lidé – jednotlivci a především jednotlivci v rámci společenství (komunit) – vědí nejlépe, co potřebují, a mnohdy mají i velmi efektivní představu o tom, jak toho docílit⁴. Pokud mají dostatek prostoru pro realizaci svých představ, roste jejich spokojenost a zároveň s tím stoupá i efektivita celé samosprávy. Pocit příslušnosti k danému společenství (komunitě) zvyšuje angažovanost a zpětně ovlivňuje pocit příslušnosti.

Definice dobrého vládnutí

Podle OSN se dobré vládnutí vyznačuje zejména tím, že akceptuje pravidla právního státu, což zahrnuje zajištění respektu k lidským právům, posilování demokracie, podporu transparentnosti a kapacit veřejné správy. Za tím účelem sleduje osm oblastí ve výkonu veřejné správy: orientaci na konsenzus, participaci občanů, právní stát, efektivitu a efektivnost, odpovědnost, transparentnost, institucionální citlivost a schopnost reagovat, rovný a inkluzivní přístup.

Dopad dobrého vládnutí na kvalitu života

Dobré vládnutí má dopad na život jednotlivců především v široké oblasti, kterou bychom mohli nazvat jako osobní bezpečnost. Jedná se hlavně o ochranu před kriminálními činy a před zvlášť veřejné moci. Jde ovšem také o zajištění ochrany v těžkých životních situacích, jako jsou nemoc, postižení, nezaměstnanost. Pozitivní přínosy dobrého vládnutí se projevují také v oblasti infrastruktury a její rozvinutosti a dostupnosti – distanční i finanční. Blízkost a kvalita mateřských, základních a středních škol, zdravotnických zařízení, důležitých úřadů, ale také hromadná doprava, meziměstské spojení, napojení na hlavní město i regionální centra.

3 Rozpracování hlavních dimenzí se sledovanými indikátory a způsobem jejich třídění.

Obecné zásady

Indikátory by se měly zaměřovat spíše na naplňování strategií (politik), než aby hodnotily jednotlivé taktiky (postupy, implementace). Pokud budou indikátory zaměřené příliš na taktiku, pak hrozí, že se řídicí složky soustředí na splnění jednotlivých taktických cílů a opomenou naplňování celkové strategie. Taktické indikátory mají tendenci předurčovat politiku a bránit hledání dalších cest k naplňování strategie, nebo dokonce jejímu naplňování bránit.

Uvádíme příklad z MDGs: Naplnění indikátoru „docházka dětí do školy“ k cíli Vzdělání pro všechny vedlo k tomu, že v mnoha zemích bylo s koncem MDGs vytvořeno mnoho programů, které zajistily chození dětí do školy, a to aniž by na to byly budovy, učitelé a učební pomůcky.

Je tedy třeba myslet na to, že indikátory musí být co nejméně manipulativní nebo co nejméně zneužitelné k manipulaci interpretace strategie.

Principy vztahované k jednotlivým indikátorům

- Indikátor by měl vystihnout podstatu problému a měl by mít normativně jasnou interpretaci.
- Indikátor by měl být statisticky validní.
- Indikátor by měl být interpretovatelný i v mezinárodním kontextu.
- Indikátor by měl reflektovat změnu a být revidovatelný, jakmile je to zapotřebí.
- Indikátor by neměl znamenat příliš velké zatížení – vždy, kdy je to možné, měl by využít dostupné nástroje či informace.

Tabulka 1 Indikátory pro oblast Občanská angažovanost a dobré vládnutí

	Téma	Podtéma	Indikátor	Členění / proměnné	Odůvodnění	Zdroj
1	Občanská angažovanost	Otevřenost občanům	Volební účast ve všech typech voleb	Ž, M, věk, příjem (% 1+2 decil a % 9+10) regiony, vzdělání	Základní indikátor pro měření OA ve všech sadách.	ČSÚ; Je součástí sady indikátorů ČR 2030
2			Důvěra v parlamentní instituce	Ž, M, věk, příjem (% 1+2 decil a % 9+10), vzdělání, region, parlament, senát, Evropský parlament	Indikátor ukazuje subjektivní postoj k základním strukturám demokratické správy	CVVM SOÚ AV ČR
3			Počet členů v politických stranách a politických hnutí na národní i lokální úrovni	Ž, M, věk, příjem, vzdělání, region		Zprávy sekretariátů politických stran.
4			Počet žen v parlamentu	Věk, politická strana/hnutí, příjem před a po, vzdělání, profese, region	Ženy jsou skupinou obyvatel, která je podrepzentovaná a ČR je dlouhodobě pod světovým průměrem	Meziparlamentní unie a OSN
5			Počet žen na kandidátních listinách	Věk, politická strana/hnutí, příjem před a po, vzdělání, profese, region		Volební analýza
6			Počet hodin odpracovaných dobrovolníky	Ž, M, věk, příjem (z jakého příjmového decilu pochází), regiony, vzdělání	Dobrovolníci jsou lepší ukazatel než organizace či placení zaměstnanci. Mnohé NNO fungují jako služby a mají jen málo společného s OA.	(ČSÚ) v rámci Satelitního účtu neziskových institucí (SÚNI)
7			Procento zaměstnanců pokrytých kolektivní smlouvou		Odbory představují důležitou složkou vzájemné spolupráce mezi zaměstnanci	ictwss - Amsterdam Institute for Advanced Labour Studies
8	Dobré vládnutí	Otevřenost občanům	Proportion of cities with a direct participation structure of civil society in urban planning and management that operate regularly and democratically		OSN, Indikátor 11.3.2 k Cíli udržitelného rozvoje 11.3.	
9			Konzultace přípravy zákonů. Consultation on rule-making			
10			Podíl populace spokojené s jejich poslední zkušeností s poskytnutými veřejnými službami.	Ž, M, věk, příjem, vzdělání, region		OSN, ČSÚ (?); Indikátor 16.6.2 k Cíli udržitelného rozvoje 16.6; Nemá ekvivalent v sadě indikátorů ČR 2030
11			25.2.1 Zpřístupnění obsahu, transparentnost, open data		Demokratičnost vládnutí, dlouhodobá efektivita vládnutí: Open data jako základní předpoklad pro podíl veřejnosti na tvorbě veřejných politik.	Ministerstvo vnitra; Indikátor 25.2.1 k sadě indikátorů ČR 2030
12		Korupce	Index vnímání korupce		Indikátor má sice problematickou metodologii, ale je možno ho zařadit jako subjektivní hodnocení situace korupce.	Transparency International

4 Výchozí indikátorové sady

V této kapitole je zpracován přehled dostupných statistických dat relevantních z hlediska zvolených indikátorů. K přehledu jsou připojeny návrhy na doplnění stávajících dotazníků, u nichž považujeme rozšíření za reálné.

Better life index 2016

Komunita – Kvalita podpůrných sítí

Vypovídá o kvalitě sociální sítě a její podpoře. Indikátor vychází z otázky: „Jestliže byste byl/a v problémech, máte příbuzné nebo přátele, na které se můžete spolehnout, že vám pomohou, nebo ne?“ Počítají se pozitivní odpovědi.

Zdroj: Better life Index - Gallup World Poll

Problematický je výklad tohoto subjektivního indikátoru v politické praxi. Často vede k přenášení odpovědnosti na jednotlivce místo tvoření reálných záchytných sítí, a to včetně podpory komunit. Na to upozorňuje Necla Acik-Toprak¹ především v souvislosti s dílem Roberta Putnama² a jeho následným uplatňováním v praxi.

Občanská angažovanost

Angažmá stakeholderů při vývoji regulačních nástrojů

Jedná se o kompozitní indikátor. Jde o průměr dvou dalších kompozitních indikátorů postavených na tom, jak se klíčoví stakeholdři a občané podílejí na přípravě zákonů a prováděcích předpisů, jaká metodologie je užitá, jaká je transparentnost procesů.

Zdroj: OECD, Indicators of Regulatory Policy and Governance (iREG), based on the 2014 OECD Regulatory Indicators survey results.

Účast ve volbách

Účast ve volbách je vyjádřena procentuálním podílem z populace.

Zdroj: International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA); Comparative Studies of Electoral System for inequalities estimations.

OECD

Time Use Survey

1	Paid work or study
1,1	paid work (all jobs)
1,2	travel to and from work/study
1,3	time in school or classes
1,4	research/homework
1,5	job search
1,6	other paid work or study-related
2	Unpaid work
2.1	routine housework
2.2	shopping
2.3	care for household members
2.3.1	child care
2.3.2	adult care
2.4	care for non household members
2.5	volunteering
2.6	travel related to household activities
2.7	other unpaid
3	Personal care
3.1	sleeping
3.2	eating & drinking

3.3	personal, household, and medical services + travel related to personal care
4	Leisure
4.1	sports
4.2	participating / attending events
4.3	visiting or entertaining friends
4.4	TV or radio at home
4.5	Other leisure activities
5	Other
5.1	religious / spiritual activities and civic obligations
5.2	other (no categories)

Společenské angažovanosti a dobrého vládnutí se týkají především oddíly 2.5 a 5.1, tedy dobrovolnictví a občanské závazky.

Indikátory ze sady OSN k SDGs a z české Agendy 2030

Proportion of cities with a direct participation structure of civil society in urban planning and management that operate regularly and democratically.

Zdroj: OSN; Indikátor 11.3.2 k Cíli udržitelného rozvoje 11.3. (Nemá ekvivalent v sadě indikátorů ČR 2030.)

Proportion of the population satisfied with their last experience of public services.

Zdroj: OSN; Indikátor 16.6.2 k Cíli udržitelného rozvoje 16.6. (Nemá ekvivalent v sadě indikátorů ČR 2030.)

18.3.3 Počet obcí uskutečňujících participativní rozpočtování.

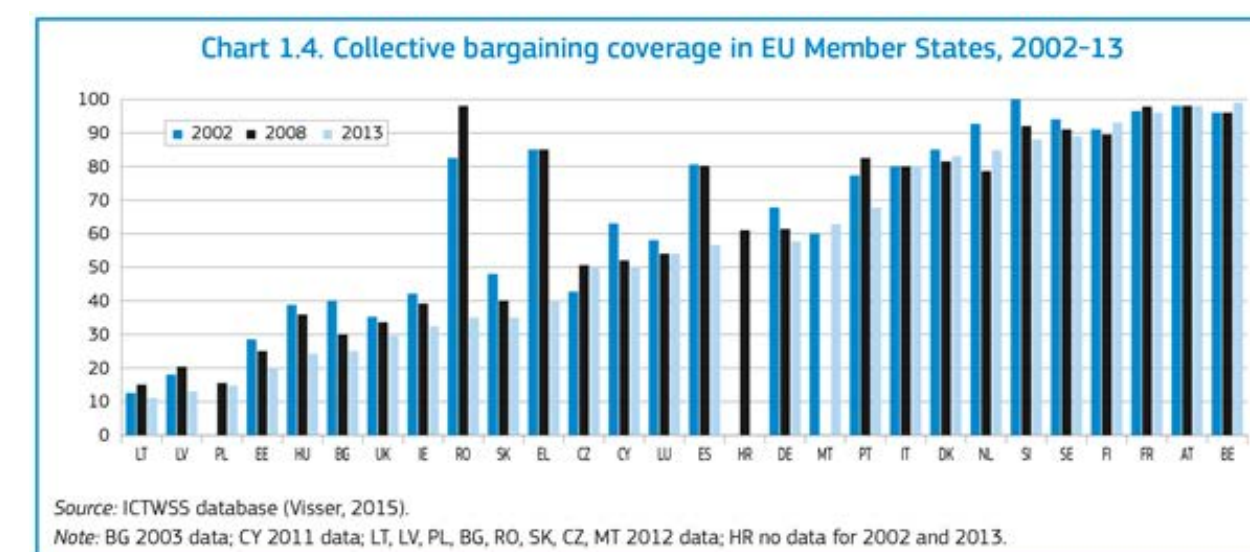
Zdroj: Úřad vlády ČR; Indikátor 18.3.3 k sadě indikátorů ČR 2030. Participativní rozpočet je jistě vhodná technika, u nás však mnohdy zaměňovaná za grantové řízení.

25.2.1 Zpřístupnění obsahu, transparentnost, open data, demokratičnost vládnutí, dlouhodobá efektivita vládnutí: Open data jako základní předpoklad pro podíl veřejnosti na tvorbě veřejných politik.

Zdroj: Ministerstvo vnitra; Indikátor 25.2.1 k sadě indikátorů ČR 2030.

Další zdroje Evropské komise

EC DG for Employment, Social Affairs and Inclusion pravidelně monitoruje odborovou činnost v zemích EU. Z našeho pohledu, tak jak zaznělo v připomínkách expertů, je důležité především to, jak jsou lidé v odborech aktivní, podílejí se na jejich práci a podporují jejich činnost. Nejlepším ukazatelem jsou pak kolektivní smlouvy. EC využívá jako indikátor procentní pokrytí zaměstnanců kolektivními smlouvami a vychází z dlouhodobých průzkumů Amsterdam Institute for Advanced Labour Studies.

Z grafu je zřejmé, že vysoká míra pokrytí kolektivním vyjednáváním je typická pro země, které mají nejen vyšší příjmy, ale také vyšší produktivitu práce.

¹ ACIK-TOPRAK, Necla. A Multilevel Study of the Effect of Individual and National Determinants on Political Participation, Political Consumerism and Associational Involvement, 2009.

² PUTNAM, Robert. (2000) Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community.

5 Návrh skupin obyvatel relevantních pro další výzkum

Dopady stávající politiky je možné relevantně studovat na modelových případech. Tato kapitola se zabývá výběrem konkrétních skupin obyvatel a odůvodněním zpracování zadání pro odbornou studii.

V první řadě je nutné se podívat na to, jak vypadá stávající politika. Jak uvádí dokument Evropské komise mapující situaci dobrovolnictví v rámci Evropské unie, v současné chvíli v ČR neexistují žádné národní cíle a opatření pro informování o stavu dobrovolnictví. Ministerstvo vnitra vyjádřilo potřebu upravit zákon tak, aby odpovídal současným potřebám a reagoval na vývoj dobrovolnictví v České republice. Neexistuje však žádný komplexní systém nebo monitorovací mechanismy pro sledování neakreditované dobrovolnické činnosti s výjimkou počtu dobrovolníků zaznamenávaným Českým statistickým úřadem.

Akreditované dobrovolnictví je sledováno Ministerstvem vnitra. Zákon o dobrovolné službě byl přijat rok po Mezinárodním roce dobrovolnictví OSN, který se konal v roce 2001. To bylo považováno za reakci České republiky na výzvu z Evropské unie a upozornil tak na realitu dobrovolnictví. Na počátku 90. let mělo mnoho cizinců zájem vykonávat dobrovolnickou práci v ČR. Vzhledem k tomu, že k takové dobrovolné práci neexistovala povolení, bylo po těchto lidech vyžadováno získání turistických víz a jejich obnovování každé tři měsíce výjezdem do zahraničí. V rámci přípravy ČR na vstup do EU spolupracovalo s ČR na vyřešení tohoto problému Evropské dobrovolnické středisko. Zákon o dobrovolné službě přijal různé zásady používané v EU (například práva a povinnosti pro vysílající a hostující organizace).³

Podíváme-li se na situaci v ČR z hlediska výzkumu OECD Better Life Index, dozvíme se, že pokud jde o veřejnou sféru, v České republice existuje silné vědomí komunity a současně nepřilíš vysoká míra společenské angažovanosti. 90 % lidí věří, že znají někoho, na koho by se mohli v případě nouze obrátit, což je více než průměr všech zemí OECD (který je 88 %). Volební účast, tedy míra společenské angažovanosti v politickém procesu, byla v posledních volbách 59 %. Tento údaj je nižší než průměr zemí OECD (68 %). Sociální a ekonomický status mohou ovlivňovat volební účast. Volební účast pro horních 20 % populace je odhadována na 68 %, zatímco u dolních 20 % na 49 %, což je o 13 % větší rozdíl oproti průměru zemí OECD. To poukazuje na nedostatky v politické mobilizaci lidí, kteří oplývají nejnižším sociálním a ekonomickým kapitálem.

Obecně platí, že Češi jsou se svými životy o trochu více spokojeni, než je průměr zemí OECD. Když byli lidé požádáni, aby ohodnotili svoji obecnou životní spokojenost na škále od 0 do 10, Češi udělili v průměru 6,6 stupně, což je o jednu desetinu stupně více, než průměr zemí OECD.⁴

Návrhy konkrétních relevantních skupin obyvatel

Vyloučené lokality – modelový případ: pokud se zlepší společenská angažovanost, pak budou lidé v ohrožených komunitách schopni svoje problémy definovat sami, a tím do značné míry přispět vlastními kapacitami k řešení situace a ovlivňovat ji ať už na praktické, nebo politické rovině

Ženy – modelový případ: pokud se zlepší společenská angažovanost, bude to jedním z faktorů, které napomohou vylepšit nerovné postavení žen ve společnosti, tzv. skleněný strop, který je statisticky vyjádřen nižšími platy (přestože mají ženy vyšší vzdělání), neobsazováním rozhodovacích pozic, s tím související vyšší mírou ohrožení chudobou

Středně - příjmové skupiny ve městech – to je nejtradičnější skupina, která profituje z rozvoje nejrůznějších forem společenské angažovanosti. Rozvíjení vzájemné spolupráce a podpory zvyšuje její životní úroveň a stabilizuje ji. Tato skupina je dnes ohrožena rozvojem moderních technologií a automatizací. Jsme přesvědčeni, že otřesy v této skupině mívají empiricky velmi negativní dopady na její vnímání společenských procesů a na důvěru ve stávající systém. Čím vyšší je forma společenské angažovanosti, tím méně je pravděpodobné, že se znejistěné části této skupiny začnou vymezovat proti systému a společenské soudržnosti.

V separátní studii by bylo potřeba zjistit, jaký je vztah mezi společenskou angažovaností, profesionalizací aktivismu a aktivním dobrovolnictvím. Zvláštní pozornost by měla být zaměřena na tyto otázky ve vztahu s činnostmi ovlivňující dobré vládnutí – tedy např. v oblastech klimatické změny, lidských práv a globální odpovědnosti. Především proto, že dobrovolné aktivity a veřejné zastávání se prvních dvou témat – ekologie a lidských práv – byly důležité při obnově demokracie na konci osmdesátých a začátku devadesátých let.

³ EVROPSKÁ KOMISE (GHK) (2012) Study on Volunteering in the European Union; Country Report Czech Republic. [Online.] Dostupné z: http://ec.europa.eu/citizen-ship/pdf/national_report_cz_en.pdf.

⁴ Online: <http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/czech-republic/>

6 Zhodnocení kvality života v oblasti občanské angažovanosti

Při hodnocení kvality života v oblasti občanské angažovanosti jsme vycházeli z dostupných informací. U zvolených indikátorů uvádíme mezinárodní srovnání.

Srovnáme-li Českou republiku se zeměmi OECD podle Indexu Better Life (BLI), vidíme, že ve zkoumané oblasti řadí k podprůměru v indikátorech občanské angažovanosti, ale také v indikátorech bydlení, příjmů a zdraví, které úzce souvisejí s dobrým vládnutím. Naopak lehce nadprůměrná je v oblasti společenských vazeb (Community), ale také v indikátorech, jež je možné vztáhnout k dobrému vládnutí, jako jsou vzdělání či bezpečnost.⁵

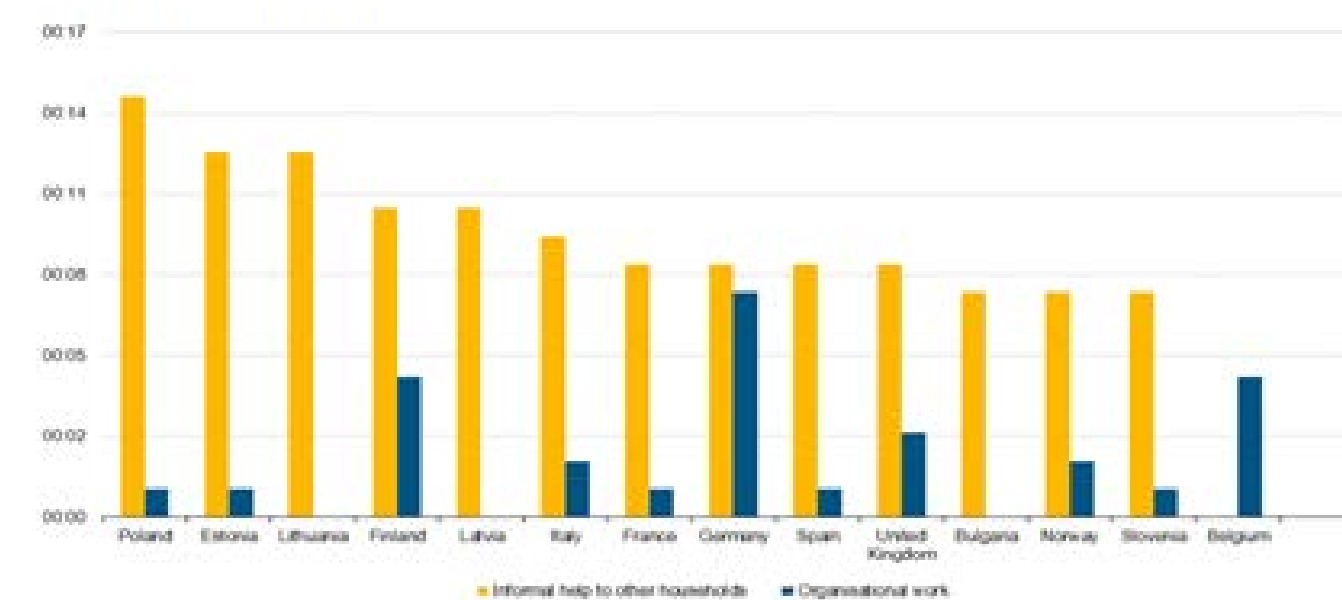
Vydeme-li z BLI, vidíme, že výzkum k občanské angažovanost – společenské angažovanosti, se zaměřuje na dva indikátory, z nichž jeden je kompozitní. Prvním indikátorem je volební účast, což je v daném kulturním okruhu obecně uznávaný ukazatel pro to, jak jsou občané – a v některých případech i neobčané (v některých státech v komunálních volbách) – ochotni podílet se na utváření společenské situace v zemi, regionu, či obci. Česká republika se umístila pod průměrem OECD. Druhým indikátorem pak je index angažovanost formálních stakeholderů v při přípravě regulací. Tento kompozitní indikátor zahrnuje ukazatele jako konzultační metody, otevřenost a transparentnost procesů, a zpětně-vazební mechanismy. V tomto indikátoru se Česká republika (ČR) řadí nad průměr OECD.

Základním indikátorem i pro náš návrh je volební účast.

Ačkoli BLI poskytuje rychlý přehled a užitečné základní informace, srovnání s výzkumy Time Use ukazuje i jinou možnost měření. Bohužel podle vyjádření Českého statistického úřadu není v plánu se do výzkumu Time Use zapojit, především z důvodů nedostatečných kapacit.

Time spent of voluntary activities – per day, all respondents (hh:mm)

(TUS 2000) results

Zdroj: Agnieszka Litwinska, Unit F4 Quality of life, Eurostat

Přesto je zajímavé podívat se na některé měřicí modely, které EUROSTAT volí. Zajímavý je například důraz na vzájemnou pomoc mezi domácnostmi (indikátor 42 z modelu 2006).⁶ Srovnání tu nacházíme s indikátorem Community z BLI, kde se měří důvěra lidí v to, že v případě nouze jim pomůže někdo z rodiny či přátel. Výsledky TUS z roku 2000 ukázaly, že nelze najít koherenci mezi „tradiční“ a „novou“ demokracií, mezi starými a novými členskými zeměmi, ani mezi různě vyspělými ekonomikami.

Začlenění indikátorů vztahujících se k vzájemné podpoře uvnitř společnosti mimo formální struktury ukazuje úroveň její společenské soudržnosti a může doplňovat jednoduchý indikátor politické angažovanosti ve formě volební účasti.

⁵ OECD. Better life index. [Online.] Dostupné z: <http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/czech-republic/>

⁶ LITWINSKA, Agnieszka; Unit F4 Quality of life; Eurostat.

Podíváme-li se na některé práce z českého, ale i unijního výzkumu zaměřené na společenskou angažovanost a především dobrovolnictví, setkáme se s tím, že se zaměřují především na aktivity, které jsou nějakým způsobem formalizovány – zákon o dobrovolnické službě 198/2002 Sb. a činnost právnických osob spojovaných se zcela nevhodným a zastaralým termínem nevládní neziskové organizace (NNO). Vše zahrnující termín NNO totiž zahrnuje mnoho typů organizací, které bychom zařadili spíše do soukromého sektoru. Jsou to nadace, některé obecně prospěšné společnosti, instituty či lobbistické spolky, v nichž je členství virilní, tedy řídí se podle zúčastněných podnikatelských subjektů. Diskuse na toto téma je široká, a proto se nám zdá jako důležité nezahrnovat počty organizací s neziskovým statutem. Dnes se jeví jako vhodnější termín organizace občanské společnosti (civil society organizations – CSOs), který lépe vystihuje podstatu věci. Slovo občanský zde nemá tak negativní konotaci jako v případě občanské angažovanosti, protože zde jde o formálně ustavené organizace, které mohou zakládat pouze občané, ale na jejichž práci se mohou podílet všichni. Ještě neutrálnější je termín nestátní aktéři (non state actors – NSAs), který ovšem může zahrnovat i podnikatelský sektor.

Mnohem lepší se jeví indikátor vztažený k dobrovolníkům a dobrovolnicím., především k počtu odpracovaných hodin.

Podíváme-li se na studii Prouzové, ukazuje se, že zatímco mezi lety 2005–2012 počty NNO (jak si je definoval ČSÚ) rostly, v oblasti dobrovolnictví je zřetelný pokles, a to ve všech sledovaných ukazatelích. (Jako korekce růstu NNO je však třeba započítat živelný růst zapsaných spolků, dříve občanských sdružení, které jsou často neaktivní a neodhlašují se z registru).

Vývoj počtu NNO v letech 2005 – 2013

Rok	Nadace	Nadační fondy	Obecně prospěšné společnosti	Sdružení**	Církevní právnické osoby*	Organizační jednotky sdružení**
2005	293	998	1 208	55 473	4 647	33 355
2006	302	1 042	1 369	58 915	4 503	30 749
2007	302	1 100	1 543	62 370	4 487	31 230
2008	379	1 157	1 721	66 079	4 439	31 629
2009	413	1 229	1 870	69 154	4 358	32 272
2010	477	1 280	2 031	72 620	4 362	32 696
2011	487	1 358	2 208	76 126	4 376	33 599
2012	493	1 400	2 409	79 462	4 373	34 656
2013	532	1 430	2 685	84 430	4 172	34 536

* účelová zařízení církví a náboženských skupin tvoří cca 5 % církevních organizací. Účelová zařízení církví nejsou samostatně sledována.

** obsahují i odborové organizace, neboť mají stejnou právní formu, RV NNO je za NNO nepovažuje

Vývoj počtu dobrovolníků v ČR a ocenění dobrovolné práce

Rok	přepočtený počet dobrovolníků celkem (NI v S.11,S.12,S.15)	počet hodin odpracovaných dobrovolníky celkem (NI v S.11,S.12,S.15)	oceněná dobrovolnická práce celkem (NI v S.11,S.12,S.15) v mil. Kč	medián mezd ČR v Kč
2005	36 138	62 988 539	6 236	99,00
2006	28 045	48 884 067	5 177	105,91
2007	47 776	83 225 489	9 429	113,29
2008	27 255	47 205 654	5 666	120,02
2009	27 144	47 177 188	5 769	122,29
2010	25 039	44 320 933	5 516	124,46
2011	25 983	45 185 506	5 671	125,51
2012	25 964	44 866 218	5 671	126,39

Zdroj: autorka, čerpáno ze SÚNI k 31. 1. 2015 (ČSÚ, 2015a)

Pozn. údaje za neziskové instituce v institucionálních sektorech S.11, S.12 a S.15, tj. nadace, nadační fondy, obecně prospěšné společnosti, školské právnické osoby, sdružení, jejich org. jednotky, politické strany a hnutí, církevní organizace, komory a profesní komory, zájmová sdružení právnických osob a honební společenstva.

Zdroj: Prouzová, Z. Data a fakta o neziskovém sektoru v ČR (2015)

Proti studii Prouzové však stojí studie GHK pro Evropskou komisi. Tato zpráva se zaměřuje na dobrovolnictví akreditované v rámci zákona 198/2002 Sb., kde je dobrovolnická služba vymezena jako:

- pomoc nezaměstnaným, osobám sociálně slabým, zdravotně postiženým, seniorům, příslušníkům národnostních menšin, imigrantům, osobám po výkonu trestu odnětí svobody, osobám drogově závislým, osobám trpícím domácím násilím, jakož i pomoc při péči o děti, mládež a rodiny v jejich volném čase;
- pomoc při přírodních, ekologických nebo humanitárních katastrofách, při ochraně a zlepšování životního prostředí, při péči o zachování kulturního dědictví, při pořádání kulturních nebo sbírkových charitativních akcí pro osoby uvedené v písmenu a), nebo
- pomoc při uskutečňování rozvojových programů a v rámci operací, projektů a programů mezinárodních organizací a institucí, včetně mezinárodních nevládních organizací.

Studie GHK uvádí ovšem i počty dobrovolníků podle ČSÚ a uvádí obrovský nárůst dobrovolníků – z 840 067 v roce 2005 na 1 215 363 v roce 2007. Je to dáno zřejmě jinou metodologií, ale je zajímavé, jak se čísla liší. Data ze studie Prouzové se každopádně jeví jako mnohem relevantnější. Proto se zdá být nevhodnější indikátor počtu odpracovaných dobrovolnických hodin.

Z předchozího je zřejmé, že srovnání se zahraničím je v současnosti komplikované. Dostupné statistiky nám ovšem dávají jistou představu o objektivní situaci společenské angažovanosti v České republice. Velmi zjednodušeně můžeme říci, že lidé přesouvají své aktivity z veřejné angažovanosti – volby, dobrovolnictví – do sféry soukromé – vzájemná podpora uvnitř malých komunit. I s odečtem nefunkčních spolků je také patrný přesun od společenské angažovanosti na dobrovolné bázi k profesní činnosti.

7 Návrhy žádoucích změn

Naším základním požadavkem je, aby se ČR zapojila do šetření Time Use Survey.

Použitá literatura

- ACIK-TOPRAK, Necla. (2009) Civic Engagement in Europe: A Multilevel Study of the Effect of Individual and National Determinants on Political Participation, Political Consumerism and Associational Involvement. University of Manchester. Dostupné z: <https://www.escholar.manchester.ac.uk/uk-ac-man-scw:94093>.
- BEER, Stafford. (1994) Decision and Control : The Meaning of Operational Research and Management Cybernetics. John Wiley & Sons, Ltd. (UK). ISBN: 9780471948384.
- EVROPSKÁ KOMISE (GHK). (2012) Study on Volunteering in the European Union; Country Report Czech Republic. [Studie pro Evropskou komisi.] Dostupné z: http://ec.europa.eu/citizenship/pdf/national_report_cz_en.pdf.
- EVROPSKÁ KOMISE. (2015) Industrial Relations in Europe 2014. European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, Unit B.1. Dostupné z: ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=13500&langId=en.
- FISHER, Kimberly. (2015) Metadata of Time Use Studies. [Last updated 31. December 2014.] Centre for Time Use Research, University of Oxford, United Kingdom. Dostupné z: <https://www.timeuse.org/>, resp. <http://www.timeuse.org/information/studies/>.
- ILLICH, Ivan. (1973) Tools for Conviviality. London, New York, Marion Boyars. ISBN: 9780714521602.
- JOPPKE, Christian. (2010) Citizenship and Immigration. Polity Press, Cambridge. ISBN 9780745642345.
- KROUPA, Aleš; HÁLA, J.; VAŠKOVÁ, R.; MANSFELDOVÁ, Zdenka; ŠIMONÍK, P. (2004) Odbory, zaměstnavatelé, sociální partneři - odborová organizovanost v ČR a hlavní faktory jejího vývoje. VÚPSV Praha. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/MS-odbor.pdf>.
- LITWINSKA, Agnieszka. Eurostat data on volunteering (potential and gaps). Eurostat – Unit F4 Quality of life. [on-line, powerpoint] Dostupné z: <http://www.eesc.europa.eu/en/news-media/presentations/eurostat-data-volunteering-potential-and-gaps#downloads>.
- MATĚJKA, Ondřej; KRAJHANZL, Jan; PROTIVÍNSKÝ, Tomáš; BAKOŠOVÁ, Barbora. (2015) Občanská angažovanost 2015. Mapa české společnosti z hlediska občanské angažovanosti. Centrum občanského vzdělávání. Dostupné z: <http://www.obcanskevzdelavani.cz/obcanska-angazovanost-2015-novy-vyzkum>.
- OECD. (2008) Handbook on constructing composite indicators: methodology and user guide. Dostupné z: <http://www.oecd.org/els/soc/handbookonconstructingcompositeindicatorsmethodologyanduserguide.htm>. ISBN: 978-92-64-04345-9.
- OECD. (2013), How's Life? Measuring Well-being. OECD Publishing 2013.
- OECD. (2015) Indicators of Regulatory Policy and Governance 2015. (iREG) based on the 2014 OECD Regulatory Indicators survey results. OECD Publishing 2015.
- OSTROM, Elinor. (1990) Governing the Commons. The Evolution of Institutions for Collective Action. Cambridge University Press.
- PROUZOVÁ, Zuzana. (2015) Data a fakta o neziskovém sektoru v ČR. Studie pro Koncepti politiky vlády vůči NNO do roku 2020. [Verze k 1. 3. 2015.]
- PUTNAM, Robert. (2000) Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. New York, Simon & Schuster.
- SIROVÁTKA, Tomáš; RÁKOCZYOVÁ, Miroslava; ŠIMÍKOVÁ, Ivana; TRBOLA, Robert (2013) Indikátory strategie potlačování chudoby a sociálního vyloučení v české republice. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Brno.
- UNDESA. (2007) Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies; Third Edition 2007. Dostupné z: www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/indicators/indisd/indisd-mg2001.pdf.
- UNESCAP (UNITED NATIONS ECONOMIC AND SOCIAL COMMISSION FOR ASIA AND THE PACIFIC) (2009) What is Good Governance. Dostupné z: <http://www.unescap.org/resources/what-good-governance>.